

М.І. Дзедман
Національний
медичний університет
ім. О.О. Богомольця

ТЕРНИСТА ДОЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЛІКАРІВ. ПОКОЛІННЯ ВТРАЧЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ: БРАТИ ЮРІЙ ТА ОЛЕКСАНДР ВОРОНІ (частина 1)

Резюме

У статті подано дані історичної розвідки щодо постаті українського хірурга Юрія Юрійовича Вороного, який першим у світі здійснив трансплантацію кадаверної нирки.

Ключові слова

Козацький рід Вороних, Юрій Юрійович Вороний, перша у світі трансплантація кадаверної нирки.

Неймовірно дивовижною й водночас трагічною є доля лікарів від Бога, двох братів Олександра та Юрія, вихідців із відомого козацького роду Вороних. За родинними переказами, їхнє прізвище пішло від далекого предка, козацького осавула. Із наявних даних відомо, що з XIX сторіччя їхня родина була тісно пов'язана з мальовничою Журавкою Полтавської губернії (сьогодні Варвинський район Чернігівської області) і багато доброго зробила для цього краю. Журавка в давні козацькі часи (із 1654 по 1782 рік) була сотенним містечком Прилуцького полку [1, 2].

Їхній дід, Феодосій Якович Вороний, спільно з синами перетворив Журавку на своєрідний осередок культури: побудував школу, відкрив бібліотеку, заклав сортовий сад і започаткував вирощування м'яти. Сам Феодосій Якович був високоосвіченою людиною й вирізнявся своєю громадянською позицією. Ще за часів навчання в Київському університеті брав активну участь у створенні та функціонуванні недільних шкіл для робітничої молоді. Цей факт відзначала Олена Пчілка, назвавши його в одному зі своїх спогадів «... громадянином із великої літери». У подальшому Феодосій Якович професор Ніжинського ліцею, Кишинівської та Бердянської гімназій і директор Прилуцької. Він особисто був знайомий із відомим патріотично налаштованим українським меценатом Григорієм Галаганом (який не тільки заснував у Києві в 1871 році Колегію для обдарованої молоді, а й матеріально підтримав відкриття гімназії в Прилуках в 1874), та листувався з ним [3]. Власне, із рекомендаційним листом Григорія Павловича Галагана їхній батько, Георгій Феодосійович Вороний, і вирушив із Журавки до Петербурзького універси-

тету для навчання на математичному факультеті. Сьогодні скажемо, що Григорій Павлович, даючи свою вагомую рекомендацію гімназисту Георгію Вороному як автору надрукованої на шпальтах «Журналу елементарної математики» блискучої статті щодо розкладу многочлена на множники, був далекоглядним і зробив велику справу для поступу науки у світовому вимірі.

Георгій Феодосійович упродовж усього свого життя разом із дружиною Ольгою Крицькою (уродженкою сусіднього села Богдани) щорічно приїздив на літній відпочинок у Журавку. Там він не тільки обмірковував свої наукові праці, а й багато з них безпосередньо написав. Відтак, дитинство їхніх дітей (чотирьох доньок та двох синів), що навчались в одній із гімназій Варшави, було міцно пов'язане з родинним обійстям у мальовничій Журавці. А після передчасної смерті батька (20.11.1908 року) від важкого захворювання нирок і захоронення згідно з його волею в Журавці, вони повертаються додому. Очевидно, що подальший вибір професійної діяльності Олександра та Юрка був безпосередньо пов'язаний із такою ранньою (на 41 році життя) смертю батька. Вони обидва стали лікарями. Олександр Вороний запропонував заснований на математичних розрахунках оригінальний біофізичний механізм патогенезу пухлинної хвороби й розробив метод її лікування шляхом підвищення діелектричної постійної біоструктур. Юрій Вороний здійснив першу у світі успішну пересадку кадаверної нирки. Сама ж особистість їхнього батька, Георгія Феодосійовича, далеко не належним чином пошанована на Батьківщині [3, 4, 5], але добре відома в науковому світі [2, 6, 7, 8, 9, 10]. Георгій Феодосійович Вороний

Георгій Вороний із своїми дітьми, зліва на право
Олександра, Юрій і Олександр Журавка, 1904-1905
<http://arxiv.org/pdf/0912.3269.pdf>

Георгій Федосійович Вороний

Юрій Юрійович Вороний

(у російських джерелах прізвище русифіковане – Вороной [8, 9]), видатний математик зі світовим іменем, член-кореспондент Петербурзької академії наук, професор Варшавського університету. Він є одним із засновників геометрії чисел і ним започатковано нові напрямки в сучасній аналітичній теорії чисел і теорії функцій. Через сім десятків років ці напрямки дадуть поштовх для розвитку комп'ютерної геометрії і в останні двадцять років набудуть непересічного значення для розвитку таких актуальних напрямків науки сьогодення, як комп'ютерна графіка, розпізнання образів, створення штучного інтелекту тощо. Сьогодні поняття «діаграми Вороного» входить до шкільної програми навчання в Англії. У Сеулі, у Південній Кореї, що відома своїми передовими технологіями, існує Дослідницький центр діаграм Вороного. З ініціативи цього центру, починаючи із 2004 року, у різних країнах світу регулярно проводяться щорічні конференції, присвячені узагальненням діаграм Вороного та їх використанню. Між іншим, правнук Георгія Федосійовича – Полуботко О.Ю., запрошений у Корею на навчання на математичному факультеті в Сеульському університеті. Уже в роки незалежності спостерігаємо спроби вивчення та популяризації наукового спадку Георгія Федосійовича Вороного і в Україні. Інститут математики НАН України, починаючи із 1993 року, регулярно проводить Міжнародні конференції, присвячені сучасному стану розвитку напрямків науки, закладених у його працях [10]. 23 червня 2010 року створено благодійний фонд імені Георгія Вороного з юридичною адресою в селі Журавка [2]. 5 березня 2013 року до 145-ої річниці від дня народження всесвітньо відомого математика ним презентовано збірник статей і матеріалів «Георгій Вороний та його родинне оточення». На сайті фонду знаходимо інформацію, що відомий український письменник, перекладач, поет, режисер та актор, театрознавець і один із засновників та режисерів Українського національного театру

Микола Кіндратович Вороний – є внучатим племінником Г.Ф. Вороного [11]. Микола Кіндратович був і відомим громадсько-політичним діячем, одним зі сподвижників Української Центральної Ради, у 1938 році розстріляний за вироком особливої трійки УНКВС Одеської області. Він назавжди увіковічив себе в пам'яті вдячних нащадків авторським текстом патріотичної пісні «За Україну».

Відтак життєвий і професійний шлях братів Вороних як вихідців із родини, що належить до національно свідомо налаштованої та патріотично загартованої української інтелігенції, в умовах тоталітарної радянської дійсності є не просто тернистим, а трагічним. Волею провидіння й дякуючи закладеному їх родоводом генетичному та інтелектуальному потенціалу, вони опиняються на передовій досягнень світової клінічної медицини. Ознайомлюючись із вибірково збереженими та останнім часом оприлюдненими фактами їхнього життя, починаєш роздумувати й задаєшся питанням: «Скільки за сприятливих, чи хоча б нормальних умов, вони могли б зробити?». Багато, дуже багато в їх біографії невідомого та просто неказаного за умов закритих архівів спецслужб колишнього Союзу. Але в цілому, із відкритих у роки незалежності фактів, постає трагічна доля патріотично налаштованої особистості українського інтелігента, лікаря-практика й ученого, творчий потенціал якого в першій половині ХХ сторіччя через кон'юнктурні політичні умови не міг бути реалізований.

Тож після смерті батька брати Вороні повертаються в Україну. Юрко Вороний (за метричними даними Георгій Георгійович), завершивши середню освіту в Прилуцькій гімназії, в 1913 році вступає на медичний факультет Київського університету ім. Святого Володимира [12, 13]. Під час першої світової війни (із 20 вересня 1915 до 19 квітня 1916 року [14]) він працював в одному з перев'язочних загонів Південно-Західного обласного земського комітету допомоги хворим і пораненим воїнам. 7 листопада 1917 року на Наддніпрянщині віднов-

люється українська державність і після проголошення УНР Юрій Вороний, виконуючи свій громадянський обов'язок, добровільно вступає до лав національної армії. 5 січня 1918 року на зборах Київського університету Св. Володимира студенти-добровольці зголошуються на створення власного куреня Січових Стрільців [15]. І в складі Помічного студентського куреня Січових Стрільців [16], сформованого зі студентів-добровольців Київського університету Св. Володимира та Народного університету, Юрій Вороний у героїчному бою під Крутами 29 січня 1918 року захищає від загарбників Київ. Цей факт є беззаперечним, і його прізвище зазначено серед добровольців цього військового формування УНР (Офіційний веб-портал Державної архівної служби України, документальна виставка on-line «До 90-ї річниці подвигу героїв Крут» [17]).

У цьому бою він був поранений та провидіння вберегло Юрія Вороного під Крутами. Достовірні дані про те, як він був транспортований із поля бою, відсутні. Можливі дві версії [18, 19]. За однією – він був транспортований потягом із загальом бійців-крутян, що відступали. Але можливою є й інша версія [18]. Серед полонених січовиків-крутян був і поранений гімназист, що виявився сином машиніста, який возив членів українського радянського народного секретаріату. Цей машиніст якимось чином домігся відправки 6 поранених студентів-січовиків і свого сина гімназиста в харківський шпиталь. Інших 27 полонених крутян-студентів червоногвардійці розстріляли безпосередньо на станції Крути [19]. У подальшому поранені студенти-січовики за допомогою патріотично налаштованого населення Харківщини зникли зі шпиталю безслідно. Усі розшуки їх співробітниками харківського ЧК були безрезультатними. Проте, достеменно відомо, що виходила пораненого Юрія Вороного чарівна Нечаївська Віра Йосипівна, що була членом Української Центральної Ради від жіночої громади [20]. Юначий вік, романтизм подій, пов'язаних із безпосередньою участю в національно-визвольних змаганнях, глибока взаємна симпатія... і між ними спалахує палке кохання. Вони одружуються. Зустрівши своє кохання в полум'ї громадянської війни, Юрій та пані Віра були щасливими в подальшому стабільному родинному житті. Родина для них завжди була джерелом життєвої наснаги. 25 березня 1918 року Організаційний Комітет Студентського куреня Українських Січових Стрільців звертається до Народного Міністерства Військових справ УНР за дозволом щодо ліквідації куреня «... з уваги на те, що студентство повинно приступити до занять...» [21]. Намагаючись вберегти квіт української молоді та з вірою в майбутнє Української держави, уряд УНР підтримує ліквідацію студентського куреня Січових Стрільців. Своє навчання Юрій Воро-

Помічний студентський курінь Січових Стрільців,
сформований з студентів університету Св. Володимира та Народного
університету

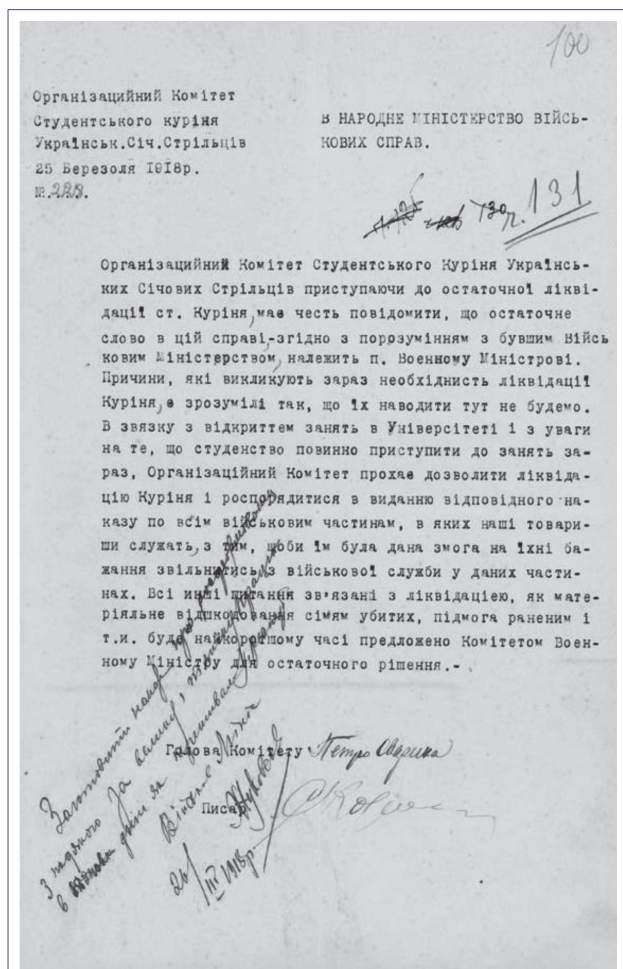
- 1) Андрійв
- 2) Бабій
- 3) Божко-Божинський Микола
- 4) Борозенко-Конончук
- 5) Буткевич Леонід
- 6) Вороний Юрій
- 7) Гайдоський-Потапович Лесь
- 8) Головащук Кирило
- 9) Гончаренко Федір
- 10) Грущенко Антін
- 11) Грущенко Олекса
- 12) Грущенко Олександр (рідні брати)
- 13) Гуленко Микола
- 14) Дикий Андрій
- 15) Дятелович Феодосій
- 16) Дмитренко Василь
- 17) Дмитренко Лука
- 18) Довгаль Свирпа
- 19) Залізник Володимир
- 20) Кирик В.
- 21) Коломийченко Василь
- 22) Коломієць
- 23) Компанієць
- 24) Король С.
- 25) Кошман
- 26) Крамаренко Петро
- 27) Курик Сидор
- 28) Лебідь Микола (?)
- 29) Лизогуб Микола
- 30) Любенець Павло
- 31) Наумович Володимир
- 32) Нітенко Микола
- 33) Омельченко Оверко
- 34) Отамановський Валентин
- 35) Пірук
- 36) Пітенко Микола

Із списоку встановлених учасників бою під Крутами.
Інститут Історії України НАН України

[<http://www.archives.gov.ua/Sections/Kruty/Kruty2/index.php?16#photo>]

ний продовжує вже в медичних вишах Києва, які постійно зазнавали реорганізацій. Пригадаємо, в 1920 році Наказом № 56 відділу вищої школи Київської губнаросвіти на базі об'єднання медичного факультету Київського університету Св. Володимира, Жіночого медичного інституту, медичного факультету Українського державного університету та Одонтологічного інституту створюється Інститут охорони здоров'я. Останній в 1921 році перейменовується на Київську державну медичну академію, яка вже згодом і стає Київським медичним інститутом. 5 січня 1921 року Ю.Ю. Вороний отримує диплом лікаря в Київській державній медичній академії й далі продовжує навчання професорським стипендіатом на кафедрі хірургії вже в Київському медичному інституті [14]. Цікавий факт – отримуючи диплом лікаря, Вороний уже офіційно змінив ім'я та по батькові з Георгія Георгійовича на Юрія Юрійовича. Очевидно, це було зроблено за дружньою порадою викладачів, які бачили в ньому особистість, що подає певні надії, і намагались його вберегти для плідної наукової праці. Це була дуже мудра порада.

Слід зауважити, що ще навчаючись на перших курсах медичного факультету Київського університету Св. Володимира, він був активним учасником молодіжного наукового руху й брав безпосередню участь в експериментальних дослідженнях з пересадки органів і тканин. За кращу студентську наукову роботу його на конкурсній основі залиша-

Лист організаційного комітету Студентського куреня військового міністру УНР О.Т. Жуковському щодо розформування куреня з резолюцією міністра підготувати наказ "з подякою за велику, тяжку працю в важкі дні, які переживала Україна". 25 березня 1918 р. ЦДАВО України, Ф. 1076, оп. 1, спр. 11, арк. 100.

[<http://www.archives.gov.ua/Sections/Kruty/Kruty2/index.php?24>]

ють професорським стипендіатом кафедри хірургії. Безпосередньо на кафедрі Ю.Ю. Вороний почав працювати під керівництвом професора М.М. Волковича, але вже через рік він продовжує свої дослідження під керівництвом відомого хірурга, засновника української школи хірургії, професора Є.Г. Черняхівського [22, 23, 24, 25]. З клініки останнього він опубліковує свою першу наукову статтю «До питання про природжені лімфангіоми шиї» (Укр. Мед. Вісті. – 1925. – №1). Але по-справжньому амбітного Юрія Юрійовича захоплює проблема пересадки нирки (мабуть на такий вибір вплинула невиліковна хвороба його батька). У той час це була надзвичайно популярна проблематика.

На межі XIX-XX сторіч інтерес до експериментальних досліджень із пересадки органів різко зріс. Досягнення в судинній хірургії дозволяли почати роботу над технічним вирішенням цієї надпроблеми. Е. Ульман (Ullmann) в 1902 році у Відні вперше в експерименті на тваринах здійснив пересадку нирки, використовуючи магнієві трубки

Третій зліва в першому ряду проф. М.М. Волкович, третій зліва в другому ряду Ю.Ю. Вороний (1923 рік) http://alumni.univer.kharkov.ua/wp-content/univerokukrcom/2008_3.pdf [Universitates", 2008, №3, с.68].

для створення судинних анастомозів. Справжній прорив у розвитку судинної хірургії здійснив Алексіс Карель (Carrel) – французький хірург, що багато років працював у Нью-Йорку. Він довів можливість зшивання судин «кінець у кінець» розробивши техніку судинного шва (1905 р., 1910-1912 рр.). Шов Кареля практично вирішив технічну проблему пересадки органів і був удостоєний Нобелівської премії. Різноманітні наукові заслуги Кареля отримали визнання в багатьох країнах, у тому числі в СРСР. У 1924 році він був обраний членом-кореспондентом, а в 1927 – іноземним членом Академії наук СРСР. В історії клінічної трансплантології не заслужено забутий історичний досвід пересадки нирки кози людині за термінальної уремії з тимчасовим позитивним ефектом у 1924 році, що була виконана знаменитим випускником медичного факультету Київського університету імені Св. Володимира (1903) В.Ф. Ясенецьким (святитель Лука) у сибірському засланні [14, 26].

Юрію Юрійовичу було чого навчитись у клініці та експериментальній лабораторії свого вчителя, професора Євгена Григоровича Черняхівського. Євген Григорович розпочав свої експерименти з трансплантології під керівництвом професора М.М. Волковича ще до початку першої світової війни. На засіданні фізико-медичного товариства при Університеті Св. Володимира 23 травня 1913 р. він доповів про результати досліджень із трансплантації нирки в експерименті в собак із застосуванням розробленого ним судинного шва [25, с. 73]. Війна в 1914 році перервала ці дослідження. Юрій Вороний, працюючи та навчаючись у клініці факультетської хірургії Київського медінституту, бере активну участь у відновлених експериментальних дослідженнях професора Є.Г. Черняхівського. У цих дослідженнях було розроблено методологію пересадки нирки в пахову область тварин із застосуванням авторського судинного шва професора Є.Г. Черняхівського. У подальшому велике значення для Ю. Вороного матиме практичний досвід, набутий ним за участі в розробленні методик перели-

вання крові в клініці. Професор Є.Г. Черняхівський разом зі своїми учнями зробив важливий внесок у вирішення й цієї проблеми. В очолюваній ним клініці за цими розробками вже з 1925 року почали систематично здійснювати переливання крові. На жаль, кипуча творча діяльність школи професора Є.Г. Черняхівського була безглуздо зупинена жорсткими умовами радянської дійсності. Тоталітарний режим не міг пробачити професору впровадження української лектури в педагогічний процес, яке він здійснив, очолюючи Інститут охорони здоров'я в 1920-1921 роках. Щоправда, зважаючи на розбурхані хвилі пробудження національної свідомості, партноменклатура не зважилась на відвертий терор щодо популярного професора. Усе ж у липні 1921 року Є.Г. Черняхівського звільнили з посади керівника вишу й призначили на його місце нещодавнього студента політкомісара Л. Левітського. За умов широкого розгортання компартійною номенклатурою шовіністичної істерії та терору, було зрозуміло, що долю професора Є.Г. Черняхівського та його школи вже визначено. Зрозуміло, якою була б і доля Ю. Вороного, якби він залишився після закінчення аспірантури в Києві. Але на щастя (очевидно, не без допомоги самого професора Є.Г. Черняхівського) він, закінчивши аспірантуру в 1926 році, отримує призначення на посаду асистента науково-дослідницької кафедри факультетської хірургії в Харківському медичному інституті. А подальші події в alma mater були трагічними. У 1929 році заарештовують за звинуваченням у бездарно сфабрикованій чекістами справі Спілки Визволення України одного із братів Є.Г. Черняхівського, професора-гістолога О.Г. Черняхівського. А самого Євгена Григоровича наприкінці 1929 року без пояснень, серед навчального року, звільняють із роботи. Після багаторазових допитів йому забороняють займатися викладацькою діяльністю. Помер Є.Г. Черняхівський 1938 року у віці 65 років, у повному забутті. За радянської влади про видатного українського вченого-хірурга Є.Г. Черняхівського та його досягнення згадувати було суворо заборонено.

За таких обставин та з точки зору наукових інтересів Юрія Юрійовича Вороного, кращого призначення було годі й бажати. Справа в тому, що займаючись під керівництвом професора Євгена Григоровича Черняхівського експериментальною трансплантологією, він побачив, що навіть технічно бездоганно здійснена пересадка органа не вберігає його від відторгнення. Призначення на науково-дослідницьку кафедру факультетської хірургії Харківського медичного інституту дозволило молодому вченому в подальшому безпосередньо зайнятись вивченням стану імунної системи організму за наявності трансплантата. Річ у тому, що на цій кафедрі в кінці 20-х на початку 30-х років здійснювались інтенсивні наукові до-

слідження з питань трансплантології і, зокрема, із питань переливання трупної крові [23]. Очолював цю кафедру видатний учений, піонер вітчизняної гемотрансфузіології, автор численних розробок із питань трансплантології, зокрема й переливання трупної крові, тоді ще професор, а згодом академік, Володимир Миколайович Шамо́в [27]. Випускник 1908 року елітарної в Російській імперії Військово-медичної академії, він в 1913-1914 рр. мав можливість бути в науковому відрядженні у США та Англії. Там Володимир Миколайович пройшов стажування в клініках Кушинга, братів Мейо, Крайля, у лабораторіях Алексіса Кареля та Рауса. Знаючи світовий досвід, В.М. Шамо́в добре розумів, що поступ у клінічній трансплантології можливий тільки за умови здійснення пересадки органів і тканин на засадах закономірностей відкритої нобелівським лауреатом І.І. Мечніковим неінфекційної імунології. Професор В.М. Шамо́в став другим вчителем Юрія Юрійовича й під його керівництвом (і захистом) він продовжує далі напружено працювати. Для підвищення шансів приживлення трансплантата він в умовах експерименту на тваринах вивчає взаємодію складних імунологічних механізмів і значення блокади ретикуло-ендотеліального апарату та, звичайно, продовжує опановувати сучасні методи складних операцій. Із 1927 року він починає займатися проблемами трансплантації яєчок і здійснює експериментальні операції вільного пересаджування testis. Уже в 1929 році Юрій Юрійович на пленумі медичної секції Харківського наукового товариства виголошує доповідь «До питання про роль і значення специфічних компліментзв'язуючих антитіл при пересадженні testis» за результатами виконаних під керівництвом професора В.М. Шамова та завідувача кафедри мікробіології Харківського медичного інституту професора С.С. Златогорова досліджень [28]. Про свої подальші дослідження він повідомляє в 1930 році в роботі «До питання про специфічні компліментзв'язуючі антитіла при вільній трансплантації яєчка» [29].

Очевидно, що оволодіння Юрієм Юрійовичем технікою трансплантації testis стало його певною «охоронною грамотою» і вберегло в той трагічний час. У компартійних можновладців був практичний запит на такий пікантний напрямок трансплантології. Давайте відносно цього побіжно згадаємо героїв повісті «Собаке серце» геніального киянина Михайла Опанасовича Булгакова: професора Преображенського та його асистента Борменталю. На думку С.П. Ноженко, Г.Е. Аронова та Л.В. Вдовиної (1995) [30], Ісання Ліхтенштейн (2011) [31], Михайло Булгаков стежив за спеціальною медичною літературою і як письменник трансформував природничі відкриття в блискучі художні образи, які, проте, не відтворювали однієї конкретної особи. Так, існує версія, що про-

тотипом цих персонажів, окрім дядька автора, відомого московського лікаря-гінеколога Н.М. Покровського, були й інші постаті відомих лікарів-інтелігентів того часу (наприклад, В.П. Образцов і М.Д. Стражеско – його викладачі в університеті [32, 33]). Проте, найімовірніше, що праобразом цих персонажів були й професор Є.Г. Черняхівський і Юрій Вороний. Логіка цієї версії така. Повість була написана М. Булгаковим в 1925 році. А відомо, що в грудні 1917 року Михайло Опанасович, уже хворий на морфінзм, уперше приїхав до Москви, де, лікуючись, гостював у свого дядька. Проте гостював він недовго, і вже навесні 1918 року повернувся додому. У рідному Києві він займається приватною практикою лікаря-дерматовенеролога аж до лютого 1919 року, поки не буде мобілізований в армію Української Народної Республіки. А, власне, весною 1918 року й були відновлені заняття в його alma mater на медичному факультеті Київського університету. Відомо, що Михайло Булгаков в університеті захоплювався хірургією і свій шлях лікаря розпочав власне з цієї спеціалізації. Уже займаючись приватною лікарською практикою дерматолога, він, очевидно, цікавився продовженими в його alma mater оригінальними науковими дослідженнями професора Є.Г. Черняхівського, в яких активну участь брав і Юрій Вороний. Подальша його зустріч із можливими особами-прототипами своїх героїв у період служби в братовбивчій громадянській війні в діючих арміях різних воюючих сторін є дуже сумнівною.

Першу свою успішну пересадку нирки в експериментальних умовах Ю. Вороний здійснює в лабораторії професора В.М. Шамова [34, 35]. 28 травня 1930 року демонструє таку пересадку на шию собаки на III Всесоюзному з'їзді фізіологів, а в листопаді 1930 року на IV Всеукраїнському з'їзді хірургів. Проводячи експерименти з пересадки нирки, Ю.Ю. Вороний продовжує активно вивчати імунологічні чинники, зокрема роль ретикуло-ендотеліального апарату в процесі вироблення антитіл і відторгненні трансплантата [36]. Здійснюючи ці дослідження, він доходить висновку, що отруєння ртуттю зумовлює «блокаду» ретикуло-ендотеліального апарату [37].

Таким чином, на кінець 30-х років Ю.Ю. Вороний уже мав великий досвід в експериментальних операціях із пересадки нирки, а відносно testis – і практичний, та досконало володів технікою судинного шва. Готуючись до пересадки нирки в клініці, Ю.Ю. Вороний відмовляється від ідеї брати орган у живої людини. Він вважає, що «неможливо наносити свідому інвалідність здоровій людині, видаляючи в неї потрібний для пересадки орган для проблематичного порятунку хворого». І він вирішує використати нирку від трупа. Наукові дослідження М.Х. Костюкова та В.М. Шамова довели можливість переливання трупної крові й

переконали Ю. Вороного в можливості використання трупних органів людини в трансплантології в клінічних умовах. Органи від трупа якийсь час зберігають життєздатність і функції (особливо за умови промивання розчином Рінгера-Лока) і, крім того, залишаються стерильними. Слід наголосити, що до Ю.Ю. Вороного ніхто навіть не намагався здійснити пересадку цілого органа від трупа за допомогою судинного шва. Він став піонером самої ідеї та практичного виконання трансплантації трупних органів.

Відносно дати й місця здійснення Юрієм Юрійовичем Вороним першої у світі успішної пересадки хворому кадаверної нирки й на сьогоднішній день тривають дискусії. Причиною цього є дивна (щоб не сказати ганебна) ситуація, коли архіви то короткочасно стають доступними, то знову доступ до них припиняється. Звичайно, за таких умов дослідники не можуть фахово працювати. Навіть не встановивши достовірні факти української історії, чиновники – «псевдобудівничі реформатори» від освіти постійно узгоджують підручники з української історії то з одним, то з іншим сусідом. Яка вже тут пріоритетність вітчизняної науки за такої жорсткої кон'юнктури.

За таких обставин на сьогоднішній день існує кілька версій щодо дати й місця здійснення першої у світі пересадки трупної нирки людині. Це питання чекає на доскіпливих, ретельних і, що дуже важливо, незаангажованих дослідників. А поки що, як абсолютно справедливо зауважують дослідники (Кляп С.І. [14], І.Є. Король, І.І. Полюх, С.Ю. Волченко [13] та інші), у публікаціях про історію першої пересадки нирки в клінічних умовах звертає на себе увагу цілковита плутанина як щодо дат, так і місця її виконання Ю.Ю. Вороним. Так, у монографії «Болезни почек» під редакцією Г. Мождракова та Н. Попова [38] вказується, що операція з пересадки трупної нирки людині була вперше зроблена в СРСР в 1930 році. Це цілком очевидна помилка, оскільки в 1930 році Юрієм Юрійовичем Вороним було тільки продемонстровано собаку з пересадженою ниркою на правій бічній поверхні шиї [34, 35]. У монографії історика медицини П. Пундія [39] зазначено, що перша операція з пересадки була виконана Ю. Вороним у 1931 році в Харкові. Сам Ю. Вороний у статті «До питання про блокаду ретикуло-ендотеліального апарату в людини при деяких формах отруєння сулемою та про вільну пересадку цілої нирки, узятій від трупа, як метод лікування анурії при цьому отруєнні» вказує дату 3 квітня 1933 року [37]. Звертає на себе увагу те, що ця стаття подана з Херсонського науково-опорного пункту Всеукраїнського інституту невідкладної хірургії й переливання крові та надрукована в «Працях Всеукраїнського інституту невідкладної хірургії й переливання крові», виданих у м. Дніпропетровську в 1934 році (вип. 1

за 1934 р.). Перше документальне підтвердження факту пересадження трупної нирки в закордонній науковій пресі також зроблене особисто Ю. Вороним в опублікованій ним в 1934 р. в італійському журналі «*Vinerva Chirurgica*» статті [14, 26]. У цій публікації Юрій Юрійович відзначає, що нирка включилася в кровообіг і стала самостійно функціонувати. Очевидно, тому деякі джерела (Айманбеков М.А. [40]) датою операції неправильно вказують 1934 рік – рік публікації цієї роботи. Цікаво, що академік Любомир Антонович Пиріг у монографії «Хвороби нирок» (1989) [41] допускає версію про можливість здійснення професором Ю.Ю. Вороним у 1933 році першої у світі пересадки нирки й у Києві. Здійснена вона була за драматичних умов – у клініку одночасно були доправлені молода жінка з отруєнням сулемою та молода людина з черепно-мозковою травмою, що незабаром померла. І.Є. Король зі співавт. [13] та С. Константинова [42] стверджують, що Юрій Юрійович Вороний першу пересадку нирки виконав у хірургічному відділенні Радянської лікарні м. Херсона, де він працював з 1 вересня 1931 року до 1 червня 1937. А наукові співробітники кафедри урології Харківської медичної академії Лесовая А.В., Мазуренко Е.В., Гарагатий А.Н. в інтернет-виданні від 17.10.2004 року «Історичні аспекти першої в світі трансплантації нирки людині» [43], некоректно посилаючись на архівні дані й низку наукових робіт, роблять висновок: «...перша пересадка нирки у світі була зроблена Ю. Вороним у м. Харкові 3 квітня 1933 року». Посилаються вони на роботу Мирского М.Б. «Первая пересадка почки в клинике» в журналі «Клиническая медицина» за 1983 рік та особистий листок обліку кадрів, автобіографію й авторські публікації Ю.Ю. Вороного. Але насправді М.Б. Мирский, як і сам Ю.Ю. Вороний (в особистому листку обліку кадрів, автобіографії

та своїх публікаціях), узагалі не вказують міста, в якому виконана перша операція з пересадки трупної нирки живій людині. Плутанина й у даті, і в місті виконання Ю.Ю. Вороним першої у світі пересадки кадаверної нирки є дзеркальним відображенням тієї ситуації в Україні 30-х років, тих морально-психологічних умов, в яких працювали українські лікарі покоління втрачених можливостей і закритості в сьогоденні Української держави архівів радянської імперії. На нашу думку, виходячи з усього викладеного, цілком має право на серйозне трактування й третя версія: здійснення Ю.Ю. Вороним пересадки нирки раніше за офіційно ним оприлюднену дату. Вище вже зазначено, що, за даними П. Пундія [39], перша успішна операція з пересадки нирки була виконана Юрієм Юрієвичем у Харкові в 1931 році. В.Ф. Саєнко [26] та Городецкая А. [44] взагалі вважають, що існують дві повноцінні версії першої пересадки нирки: ретрансплантація на місце видаленої єдиної тазової дистопічної нирки та пересадка нирки у хворої після отруєння сулемою. І, за версією В.М. Лісового та Ж.М. Перцевої (2011) [45], Юрій Вороний уперше трансплантацію нирки зробив у 1932 році. Проте, дозволу на оприлюднення її наслідків не було отримано, бо пацієнткою була дружина радянського високопосадовця. Звичайно, оперативне втручання такого рівня могло бути здійснене тільки за злагодженої роботи певної операційної бригади. Відповідно, хірурги з його найближчого оточення та операційний персонал у подальшому стали джерелом витоку інформації, незважаючи на заборону. У наступній публікації ми знову повернемося до життєвого шляху Юрія Юрійовича Вороного, щоб читач зміг самостійно визначитись із версією умов здійснення першої у світі трансплантації нирки.

Література

1. Вплив науково-педагогічної спадщини видатних педагогів Варвинщини на розвиток національної самосвідомості українців у XIX ст. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://varva-rada.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=146:newsflash-2&catid=31:general&Itemid=28
2. Благодійний фонд імені Георгія Вороного [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://voronuy.at.ua/index/profond/0-4>
3. Шендеровський Василь. Георгій Вороний [Текст] / В кн.: «Нехай не гасне світ науки». – Київ: Видавничий дім «Простір», 2009. – Книга перша. – С. 45-52.
4. Граве Д.О. Про узагальнення алгоритма Вороного. [Текст] / Журнал матем. циклу ВУАН. – 1933. – т.1. – №2. – С. 17-23.
5. Сыта Г. Научная аура нации [Текст] / Г.Сыта, А.Юрчиквский // Газета «Дзеркало тижня». – 2005. – №32. – с.14.
6. O'Connor J.J. Georgy Fedoseevich Voronoy [Електронний ресурс] // J.J. O'Connor and E F Robertson Режим доступу : / Full MacTutor biography. <http://www-groups.dcs.st-and.ac.uk/~history/Biographies/Voronoy.html>
7. Ензел П. Вплив наукового доробку Вороного на сучасну науку. [Текст] / П.Ензел, Г.Сыта // Вид. у 2-ох кн. (англійською мовою). – 1998. – 504 с.
8. Диаграмма Вороного [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/328641>
9. Профиль Георгия Феодосеевича Вороного на официальном сайте РАН [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://www.ras.ru/win/db/show_per.asp?P=.id-49947.In-ru
10. Sita G.M. The scientific legacy of Georgii Voronoi and contemporary science (Ukrainian), in *Mathematics and the mathematical sciences in Ukraine in the twentieth century* (Natsional. Akad. Nauk Ukraini Inst. Mat., Kiev, 2001), 89-94.
11. Внучатий племянник Вороного Г.Ф. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://voronuy.at.ua/index/vnuchatyj_plemjannik_voronogo_g_f/0-31
12. Шендеровський Василь. Юрій Вороний [Текст] / В кн.: «Нехай не гасне світ науки». – Київ: Видавничий дім «Простір», 2011. – Книга третя. – С. 54-60.
13. Король І.Є. Сторінки життя Ю.Ю. Вороного (правда і вигадка). [Електронний ресурс] // І.Є. Король, І.І. Полюх, С.Ю. Волченко. Режим

- доступу : / <http://format.ua/index.php?go=Articles&in=5&id=109>
14. Кляп С.И. Ю.Ю.Вороной и его роль в становлении трансплантологии почки [Электронный ресурс] // Режим доступа : / http://voronuy.at.ua/index/mladshij_syn_voronogo_g_f/0-27
 15. Костюк П. Шануймо подвиг Героїв Крут, дбаймо про своє військо [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://portal.uoinp.org/publ/istorichni_statti/istorichni_statti/shanujmo_podvig_gerojiv_krut_dbajmo_pro_svoe_vijsko/2-1-0-158
 16. Список встановлених учасників бою під Крутами. Інститут Історії України НАН України [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://www.archives.gov.ua/Sections/Kruty/Kruty2/index.php?16#photo>
 17. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України, документальна виставка on-line «До 90-ї річниці подвигу героїв Крут» [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://www.archives.gov.ua/Sections/Kruty/Kruty2/index.php?16#photo>
 18. Тинченко Ярослав. Українські збройні сили березень 1917 р. – листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії): наукове видання. [Текст] / К.: Темпора, 2009. – С. 85-86.
 19. Пам'ять про Крути. Молодіжна компанія. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://kruty.org.ua/spysok-poleglyh>
 20. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. НАН України [Текст] / К. – 1998. – С. 206-209.
 21. Лист № 228 Організаційного комітету Студентського куреня Українських Січових Стрільців до Військового міністра УНР Жуковського з приводу розформування куреня. ЦДАВО України, ф. 1076, оп. 1, спр. 11, арк. 100 [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://www.archives.gov.ua/Sections/Kruty/Kruty2/index.php?24>
 22. Ганіткевич Я. Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи: Біографічні нариси та бібліографія / Ярослав Ганіткевич. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2002. – С. 45–58.
 23. Лесовой В.Н., Перцева Ж.Н. «Юрий Юрьевич Вороной – пионер отечественно трансплантологии» // *Universitates*, 2008, №3, с. 66-71. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://alumni.univer.kharkov.ua/wp-content/univerokukrcom/2008_3.pdf
 24. Товкун Лідія Професор Є.Г. Черняхівський – учений, педагог, основоположник української хірургічної школи. Переяславський літопис, випуск 2. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Perlit/2011_2/TOVKUN.PDF
 25. Мирский М.Б. Евгений Григорьевич Черняховский (к 120-летию со дня рождения) / М.Б. Мирский // *Клінічна хірургія*. – 1994. – №4. – С. 71–75.
 26. Трансплантология. Краткий исторический очерк. [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://www.rusmg.ru/php/content.php?id=831>
 27. Шамов, Владимир Николаевич [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://ru.wikipedia.org/wiki/Шамов,_Владимир_Николаевич
 28. Вороной Ю.Ю. До питання про ролі та значіння специфічних комплемент-в'язальних антитіл за вільного пересаджування testis / Український медичний архів, 1929.
 29. Вороной Ю.Ю. До питання про специфічні комплемент-в'язальні антитіла за вільної трансплантації яєчка / «Записки науково-дослідчої катедри хірургії ХМІ» (1930, т.1)
 30. Булаков М. А. Записки юного врача. /Сост. и предисл. К. Н. Питоовой. Комментар. С. П. Ноженко, Г. Е. Аронова и Л. В. Вдовиной. Киев: Лыбидь, 1995.
 31. Лихтенштейн Исанна. Страницы жизни доктора Михаила Афанасьевича Булакова Семь искусств, Номер 9 (22) Сентябрь 2011 [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://7iskusstv.com/2011/Nomer9/Ilichenshtejn1.php>
 32. Виленский Ю.Г. Доктор Булаков. Киев: Здоров'я. – 2005. – 173 с.
 33. Замура Елена. Спецслужбы довели до инфаркта профессора Стражеско, первым диагностировавшего инфаркт миокарда [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://baza.md/index.php?newsid=708>
 34. Миреный М.Б. Пионер клинической трансплантологии (к 110 -летию со дня рождения профессора Ю.Ю.Вороного) / *Клінічна хірургія*. – 2005, №6. – С. 60-64.
 35. Піонер клінічної трансплантології ч1 [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://voronuy.at.ua/publ/statti/jurij_jurijovich_voronij_pioner_klinichnoj_transplantologii_ch1/2-1-0-45
 36. Вороной Ю.Ю. До питання про специфічні комплемент-в'язальні антитіла за вільного пересаджування нирки із застосуванням шва судин / Український медичний архів, 1931.
 37. Вороной Ю.Ю. К вопросу блокады ретикуло-эндотелиального аппарата у человека при некоторых формах отравления сулемой и о свободной пересадке целой почки, взятой от трупа, как метод лечения анурий при этом отравлении / *Труды Всеукраинского института неотложной хирургии и переливания крови*. Днепропетровск. –1934. – т.1. – С.221-233.
 38. Мождраков Г., Попов Н. «Болезни почек» / Г.Мождраков, Н.Попов // *Медицина и Физкультура*. София, 1980. – с. 786.
 39. Пундій П. Українські лікарі: Бібліографічний довідник / Павло Пундій. – Львів; Чикаго. – (Лікарський збірник, Нова серія; Т.2). Кн.1: Естафета поколінь національного відродження. – 1994. – С. 108-109.
 40. Айманбеков М.А. «Как продлить жизнь человека?» (пересадка органов и тканей) / Фрунзе: «Кыргызстан». – 1983. – С. 20, 33.
 41. Пыриг Л.А., Мельман Н.Я. «Болезни почек» – советы врача. – К: «Здоровье», 1989. – с. 57.
 42. Константинова С. Рискованная операция хирурга Вороного [Електронний ресурс] // Режим доступу : / http://www.i-r.ru/show_archive.php?year=2007&month=1&id=1419
 43. Лесовая А.В., Мазуренко Е.В., Гарагатый А.Н. Исторические аспекты первой в мире трансплантации почки человеку/ *Харьковский госмедуниверситет, кафедра урологии. Интернет видання [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://urology.com.ua/pagesid>*
 44. Городецкая А. Трансплантация в Украине: кто стоит на шляху розвитку та успіху? [Електронний ресурс] // Режим доступу : / <http://www.umj.com.ua/article/29255/transplantaciya-v-ukraini-xto-stoit-na-shlyaxu-rozvitku-ta-uspixu>
 45. Лісовий В.М. Юрій Юрійович Вороний [Електронний ресурс] / В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева // В кн.: Юрій Юрійович Вороний – піонер вітчизняної трансплантології: статті, документи, фотографії / В.М. Лісовий, Ж.М. Перцева, Д.П. Перцев, Г.В. Лісова, О.Е. Стаховський; під заг. ред. В.М. Лісового. – Х.: ХНМУ, 2011. – С. 10-15. // Режим доступу : / <http://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/486>

THORNY FATE OF UKRAINIAN DOCTORS FROM THE GENERATION OF LOST OPPORTUNITIES: BROTHERS YURIY AND OLEKSANDR VORONYI (1 ST PART)

M.I. Dzeman

Summary

The article sets out the data from historical research regarding Yuriy Yu. Voronyi – a Ukrainian surgeon, who performed the world's first cadaveric kidney transplantation.

Keywords: Voronyi Cossack family, Yuriy Yuriyovych.